

Koldingbogen

ÅRSTAL:	1991
FORFATTER:	Louise Møller-Nielsen
TITEL:	Fra Hospitalsgade i 1920'erne og 1930'erne.
KORT RESUME:	Hospitalsgade, Billigheden, forretninger og kloakering i Østergade og faderens taxa kørsel.

Fra Hospitalsgade i 1920erne og 1930erne

Af Louise Møller-Nielsen

Jeg er født i Hospitalsgade nr. 43 og havde hver dag udsigt til Koldinghus, »Slotsruinens Kæmpevagt«, som der står i Harald Schrøders sang om Kolding. Vores ture gik altid ned til Slotssøen. Man kunne heller ikke dengang gå hele vejen rundt om søen. Fra Hospitalsgade skulle man helt hen til Hyrdestræde for at komme ned til søen. Først senere blev Kærlighedsstien forlænget hen til Astoria, nuværende Casino.

Også dengang blev der løbet på skøjter, når søen frøs til. Jeg husker især, at vinhandler Friis' søn kunne lave nogle ualmindelig flotte sving og kruseduller. Slotsmøllen brød is i den østlige ende af søen og transporterede flagerne over i bryggeriets kældre – det var jo før køleskabets tid.

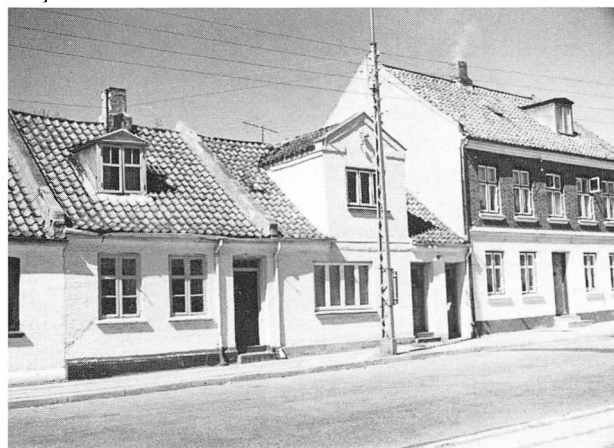
I Hospitalsgade på den »lige side« lå Sct. Jørgens Hospital, der dengang var et privat plejehjem for gamle mennesker. De gamle sad ofte og kikkede ud af vinduerne, og når vi kiggede ind, så der trist og mørkt ud derinde. Min far kørte taxa, og det kunne derfor hænde, at han skulle køre for en eller anden af de gamle, måske en tur til en kirkegård eller på besøg på den gamle gård. Far var en mand med tålmodighed over for ældre – ellers synes jeg ikke, den var så stor – og så kendte han Kolding og Egtved-egnen meget godt, så han var god til at snakke med de gamle.

Efter den lange og triste Sct. Jørgensgård kom der noget helt andet, de smukke hospitalshaver, som lå på det sted, hvor Kolding Bad er i dag. Dengang, i min barndom i 1930erne, var der en meget bred tjørnehæk omkring, og der var hvide låger ind til området, som man imidlertid gerne måtte gå igennem. Der var vel

en 3 – 4 gange på den ene led og lige så mange på den anden. Hver eneste have var velholdt, og mange havde et lille lysthus eller i hvert fald græsplæne. Der var flotte blomster, og der var træer og buske. Beboerne var der kun om aftenen og lørdag-søndag. I søens vestende lå som regel et svanepar, der rugede på en lille sammendynget ø af grene og kviste nogle meter ude. De almindelige mindre ænder fik et »hus« stillet til rådighed ude i søen. En enkelt andemor havde fået for vane at rugge på et stråtag på Ejlersvej, så det var en begivenhed, den dag hun skulle have sit kuld »søsat«.

I Låsbygade, der dengang var dobbeltrettet, var der alle de forretninger, man med rimelighed kunne ønske

Hospitalsgade 43 er huset med et bredt vindue og to døre, som oprindeligt var port.

sig. Alt fra et gammelt fint apotek, hatteforretning, sko, slagter, købmand osv. Lidt nordpå fra Hospitalsgade lå der et lille mælkeudsalg. Jeg husker konen, en lidt kraftig ældre kone, som altid var pinligt ren og helt klædt i hvidt. Hun solgte mælk og fløde i løs vægt, hvilket til nutidens orientering vil sige, at man selv medbragte spand, kande eller andet transportabelt. Jeg blev sendt derhen efter kogt fløde, der opbevarede i et stort fladt fad. Der var skind på fløden. Ingen i dag kender vel begrebet kogt fløde, men jeg tror nok, den holdt sig bedre. Ellers kom der mælkeemand i alle gader, og det var i 20'erne med heste for mælkevognen. Hesten kunne selv turen. Senere fik mælkeemanden en bil, og da krigen kom, blev hesten spændt for bilen. I Låsbygade lå også en rigtig gammel købmandsforretning. Købmanden hed Simonsen. Bl.a. havde han sukkertoppe. Min mor brugte dem til syltebrug, men efter krigen har jeg ikke set dem.

I Hospitalsgade var der også de mest vigtige forretninger til daglig brug. På hjørnet ved Låsbygade lå dengang som nu Brugsen, men der handlede vi nu ikke. På det andet hjørne var der en bager. Min mor bagte selv, men det kunne da hænde, at vi »gik sammen« med ejeren ovenpå en lørdag eftermiddag, og så gik det vildt til. Vi hentede kager til ti øre pr. styk. Det var en begivenhed. Lidt længere henne i gaden, vel nr. 3 eller 5, var der derimod det, man kaldte en hjemmebager, og det var virkelig fint og godt brød, som jeg ved, min mor foretrak, hvis hun altså ikke selv bagte. Jeg husker nogle meget fine svesketærter og Marieboller. Der var også fine småkager, som mange gik langt for at købe. Under krigen ville damerne ikke gøre kvaliteten dårligere, så holdt de hellere lukket og åbnede blot en eller to dage om ugen, så var der ofte kø. Fremmede kunne nok undre sig over Koldings damer, der i krigstider stod i kø for at købe småkager.

Hele vejen var der små huse til én familie. Enkelte havde en lille lejlighed til at leje ud. Der var også en smed og en lille købmandsforretning. Nogle af famili-

erne havde mange børn, og der var altid nogle at lege med. Jeg selv var enebarn, og jeg blev vel noget misundt, men min mor var ikke ked af at skære et ekstra stykke kage, og det havde hun altid i huset.

Bag husene var der små haver, der gik lige ned til engen, som vi sagde. Der var grøfter imellem haverne, men de blev senere nedlagt, da der kom kommunal kloakering. Bag haverne gik der en bred rende, som samlede op fra grøfterne. Selve engen var et stort område, hvor der var frit og godt i mange år. Jeg kan minde at have set en stork dernede.

Der lå bakker og skråninger op mod partiet, hvor Nordre Ringvej blev ført igennem. Disse bakker var et glimrende udflugtsmål. Vi pakkede vores dukkebørn sammen i vogne og fik madpakke og saftvand med, og så gik turen ellers derom. Men så skete der også noget der. Bakkerne skulle graves ud, der skulle bygges huse, og så var idyllen borte. Men det værste var, at selv om der var masser af jord i bakken, så var det ikke nok til at fylde engen op. En skønne morgen efter et par dages regn kom de arbejdere, der kørte med de små tipvogne. Deres vogne lå og sejlede, hvis de ikke var gået til bunds, og de små sveller var alle ude at svømme. Sikken en opstandelse. En dame, der havde haft sin opvækst i gaden, fortalte, at hun kunne huske, da en kusk med hestekøretøj ville lade hestene få et bad, men i stedet var de gået til bunds med vogn og heste. Kusken havde reddet sig i sidste øjeblik, så det havde været yderst dramatisk. Jeg ved ikke, hvordan det siden gik med den opfyldning, men haverne var i hvert fald aldrig tørre. Det var yderst sjældent, at man var nødt til at vande haverne.

Mange havde jo også nogle høns, således at man kunne holde sig selv med æg. Der var vel altid lidt affald fra køkkenet, som kunne bruges til foder. Ellers havde de fleste kontakt med en landmand, så der kunne købes lidt med hjem. Under krigen sørgede L.A.B. for indsamling af husholdningsaffald. Når det blev hentet, kunne man få lov til at købe en halv gris.

Vejdam under opfyldning.

Det var meget værd dengang.

På den lige side, efter haverne, lå et par huse mere, bl.a. ét hvor der boede en barber Sartow. Før krigen gik mange mænd til barber. Min egen far brød sig ikke ret meget om at sidde og barbere sig hjemme, og det var et almindeligt syn at se en salon med mænd, der sad og var sæbet ind. Min far syntes, det holdt bedre, men man skal jo også tænke på, at der ikke var noget, der hed badeværelser og varmt vand.

På hjørnet ved Søgade boede slagter Ebbesen, og det var en fin og god forretning, som min mor gerne handlede i. Ligeledes handlede vi hos købmand Bondesen på det andet hjørne op ad bakken. Gik man vi-

dere om i Søgade, fandt man bager Nielsen, og det var også en god forretning, hvor man fik noget aldeles dejligt brød. Det fik vi ikke til hverdag, men så meget bedre var det, når det skete. Især mindes jeg deres honningsnitter med krymmel på til 4 øre.

Søgade var for os en gade, man kom igennem, hvis man f.eks. skulle ned til Banegården fra Hospitalsgade. I Søgade var der mest pæne huse med haver til. Jeg husker dog, at der var en lille rulleforretning, hvor man selv kunne få lov til at rulle. Min mor brugte det en tid, men så lavede min morfar en rigtig stor rulle til hende, der skulle fyldes med sten i kassen, og så kunne man trække den over nogle stokke. Den virkede ganske

Hospitalshaverne og konsul Effs villa.

udmærket, og der var ingen strømproblemer, det var en brødmotor.

I Søgade var det så fornemt, at husene hed noget, og det var jo altid sjovt at stove sig igennem, når man først havde lært bogstaverne. Man skulle så hjem og have at vide, hvad f.eks. HEVEA betød. Det stod nemlig på konsul Eff's store hvide hus. Forklaringen fik man som følger: Konsulen havde 5 børn, og de hed Hother, Eli-

sabeth, Valentin, Ella og Adolf. Konsulen havde faktisk en søn mere, Ole, men ham var der ikke plads til. Denne Ole var ellers ikke nem at overse. Han var en tid garder, og der blev kigget, når han kom i fuld uniform.

Der var ikke den store trafik, hverken i Søgade, Hospitalsgade eller på Ejlersvej. Om vinteren, når der var sne, kunne vi børn udmærket tage vore kælke og slæder op til Ringvejen, som blev anlagt lige ovenfor Hospitalsbakken, som den hed dengang. Som oftest holdt vi os på den nedre side af Ringvejen og kørte ikke over. Men vi kunne da komme et godt stykke ned i Hospitalsgade, og jeg mindes aldrig, at der skete noget med os. Senere på dagen, oftest om aftenen, kom de store drenge, og de var naturligvis mere modige. De trak ofte helt op til Belvedere eller Dyrehavevej, som det hedder, og så kunne de få en ordentlig tur.

I selve Hospitalsgade skete der en masse i 30'erne. Der blev lagt kloakker, ellers havde der været render mellem husene, og vandet løb så ud til en større rende, der skilte haverne fra engen. Hvor det derefter forsvandt hen, ved jeg ikke, men jeg kan ikke huske noget om lugtgener. Gaden blev moderniseret, og vi fik fliser i stedet for de små »nødder«, som vi kaldte de små brosten. Der blev sat master op til elektrisk lys, vi havde jo ellers haft gaslygter.

Inde i husene var der elektricitet, og så havde vi gas i køkkenet. Der var forskellige måder at betale på. Vi havde el over regning, men til gas skulle vi bruge 25 ører, så det var bare om at have et lille lager, for det var jo ikke så godt, hvis kartoflerne ikke kunne blive kogt.

I krigens år brugte vi ofte at tage lidt kvas med hjem fra skoven, hvis vi cyklede en tur. Det kunne man fint bruge til optænding. I stuen havde vi kakkelovn som de fleste, men på et tidspunkt fik vi en kamin, og den blev vi meget glade for. Den gav godt med varme, og den kunne »brænde over«, som det hed. Det var rart med lidt lunhed om morgenen. Der var mange kolde vintre.

I mit hjem havde vi telefon, fordi far havde taxaen.

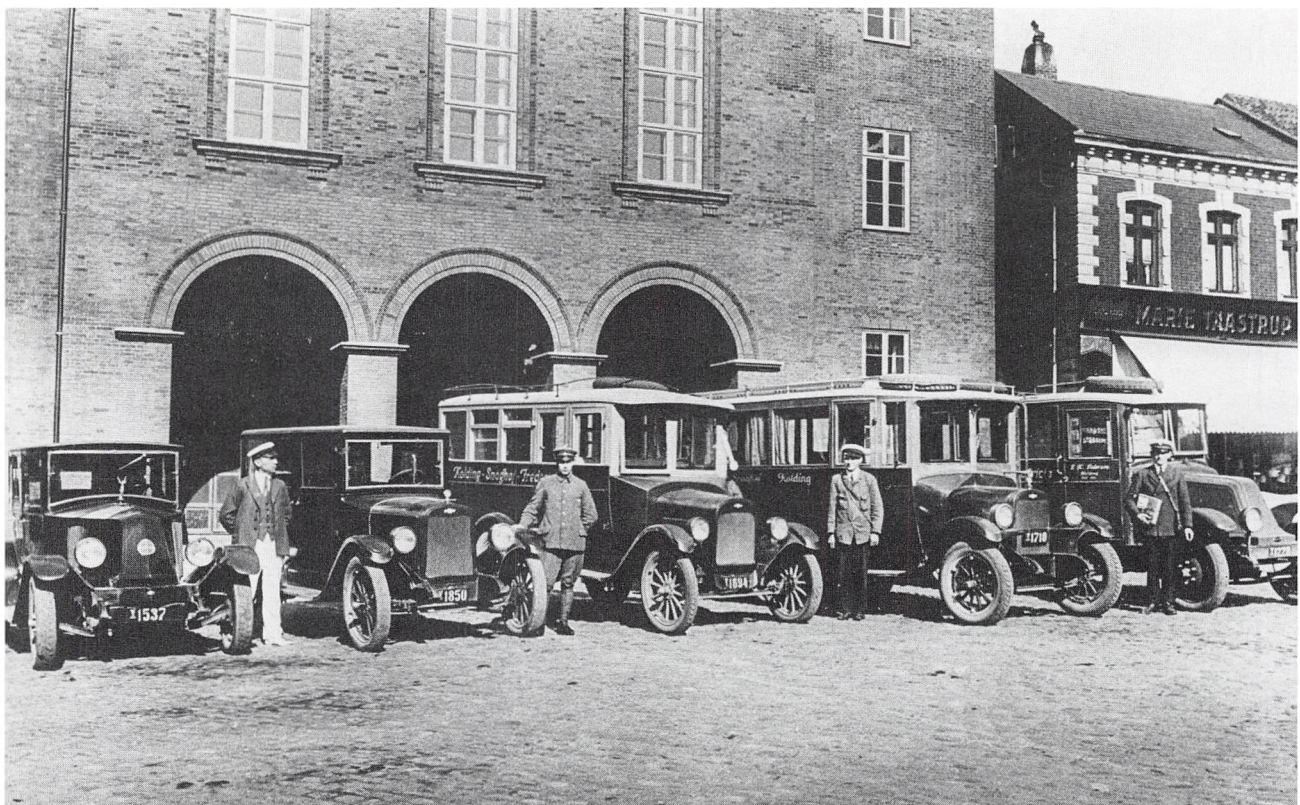

Hospitalsgade i 1930'erne fotograferet af Boilesen. Edvard Andersens taxa står parkeret ved nr. 43.

Folk ringede lige så ofte hjem til vognmanden selv, som til Taxa, der havde tlf. 1500. Ellers var det ikke almindeligt, at folk havde telefon hjemme. Som regel var det kun forretningsfolk og naturligvis enkelte velhavere. Selve apparatet hang på væggen. Det var et større arrangement. Man skulle dreje og så løfte røret. Folk var glade, da der begyndte at komme mindre og fikserne bordapparater. Damen på telefoncentralen sagde »Centralen«, og man forlangte nummeret. Der fore-

kom ofte fejl, og man fik nummeret ved siden af eller et nummer, der lignede. Dengang verserede der ofte i aviserne en del telefonhistorier i stil med senere tiders Aarhus-historier. En af dem var følgende: Kolding Folkeblad havde bestilt to samtaler, hver til sin by, og for at komme hurtigt frem, havde man bestilt dem ekspres. Så gik det i hvert fald så hurtigt, det kunne. Bestillingen sluttede kort og godt »begge to ekspres«. Et par minutter senere kom samtalen, d.v.s. damen sagde:

Taxaer og rutebiler foran Kolding Rådhus, 1925.

»Klar til Bække 2 ekspres«.

En forretning i Kolding vil jeg særlig nævne. Den står i et særligt skær for mig. Det var »Billigheden«, som vi sagde dengang, eller som det rettere hed »Østergades Varehus«. Jeg tror ikke, der var mange ting, der ikke kunne fås der, alt fra sytråd til metervarer, uldgarn, broderi, legetøj og toiletartikler og meget mere. Det var store forhold. Man handlede, fik en nota, skulle gå til kassen for at betale og siden til indpakningsdisken med den kvitterede nota, så fik man

pakken – og det var indpakning. Det endte endda med en træbærepind. Endvidere gjaldt det om for en lille pige at være gode venner med damen, så kunne man måske være heldig at få en papæske, og det var lykken. En anden stor forretning var »Peter Knaks Eftfl.«, eller som det senere blev kaldt »Carl Petersen«.

De store manufakturforretninger havde ofte en syerske ansat til at foretage forandringer af det solgte tøj. Men ofte havde de også hjemmesyersker. Min mor var dygtig ved en symaskine og sad altså en del hjemme for

at passe fars telefon. Hun syede en del for Carl Petersen. De kom om med de klippede ting, det kunne være lagner, dynebetræk eller pudevær. Jeg tjente mine første en-ører ved at hjælpe med at vende og lægge sammen. Syning af knapper og knaphuller var en passende beskæftigelse, når man om aftenen sad og lyttede til radioens hørespil, så var det nærmest hyggeligt, og lidt gav det jo da altid. Som regel kunne det gå af på købet af en frakke eller andet i forretningen.

Min far, der hed Edvard Andersen, kørte taxa fra 1923. I 1930'erne havde han Y 2094. Der var 16 taxaer, der holdt rundt omkring i byen. De 8 holdt ved Banegården, 4 på Kirketorvet, 2 ved Hotel Kolding og to ved Sønderbros Apotek. Lørdag eftermiddag skiftedes pladser, det var mest eftertragtet at holde ved Banegården. Når folk skulle derfra til Rutebilstationen på Torvegade ved Skolegade, var det fristende at tage en taxa – og så var det rart for chaufførerne at kunne gå ind i ventesalen på Banegården, når det var vinter og koldt. Det var for dyrt at lade motoren gå i ventetiden.

I 1920'erne og 1930'erne var der ikke så meget trafik. Der var bybusser til Julemærkesanatoriet og op ad Haderslevvej, der var også en del varebiler og lastbiler, men endnu var der også en del hestevogne. Min farbror, Einar Andersen, var en af Koldings første buschauffører. Han var af den sindige slags, der ikke sagde så meget, men han var høflig ved kunderne, det hørte sig til dengang. Jeg har dog også set ham blive rød i nakken, når der var en dame, der først skulle have handskerne af, så ned i den store taske efter en mindre taske og så endelig pungen frem – og så var der naturligvis ikke aftalte penge. Dengang havde kunden altid ret. Det var noget af det samme i taxa. Chaufføren holdt døren, bar kufferten op, hjalp i det hele taget mere end i dag. Var der nogle, der var vanskelige, sagde man ikke noget.

Selv om min far var sin egen herre, holdt han ikke fri i tide og utide. Kunderne kom altid i første række. Min far havde indimellem nogle lange ture. En af de

længste var vist nok en tur til Ålbæk ved Skagen. Nogle naboer i Hospitalsgade skulle til guldbryllup deroppe og bestilte så far til at køre dem, en dag op, en dag til festen og en dag hjem. Far kørte også folk ud til lejede sommerhuse ved Vestkysten og hentede dem igen, når ferien var forbi.

I 1939 blev der mangel på gummi og benzin, og det gik især ud over de store og lidt ældre biler. Vognmændene måtte så finde noget andet at tjene penge ved. Han var en tid ved Godsbanegården, så blev han kusk for en vognmand, der var med til at grave ud til den nye Tøndervej, men så blev gasgeneratoren opfundet. Taxavognmændene fik tildelt et antal og måtte gå sammen to og to. Min far og min farbror, der også kørte taxa, deltes så om en taxa og fordelte indtægter og udgifter imellem sig.

Efter krigen fik min far igen sin egen taxa. Han døde i 1952, og min mor forsøgte sig i nogle år som vognmand, men solgte så bilen.

Taxavognmand Edvard Andersen med sin »Nash« ved grænsen.

